

Spis treści

Podziękowania	13
Wstęp	15
1. Zawód psychologa w świetle prawa	19
1.1. Prawna definicja zawodu psychologa	19
1.2. Psycholog jako zawód zaufania publicznego	20
1.2.1. Prawne koncepcje zawodu zaufania publicznego i zawodu regulowanego	20
1.2.2. Zawody zaufania publicznego w świadomości współ- czesnych Polaków	26
1.3. Samorząd zawodowy i inne organizacje zawodowe	27
1.3.1. Regulacje prawne i organizacje zawodowe psychologów w innych krajach	27
1.3.2. Sytuacja prawna innych zawodów zaufania publicznego w Polsce	30
1.3.3. Samorząd zawodowy psychologów w Polsce	33
1.3.4. Zrzeszenia psychologów w Polsce	33
1.3.5. Międzynarodowe zrzeszenia psychologów	36
1.4. Prawo do wykonywania zawodu psychologa	38
1.4.1. Prawo do wykonywania zawodu psychologa w zapisie ustawy	38
1.4.2. Faktyczne prawo do wykonywania zawodu psychologa	39
1.4.3. Konsekwencje niejasności prawnych w regulacji zawodu psychologa i losy ustawy	48
2. Odpowiedzialność w zawodzie psychologa	57
2.1. Rodzaje odpowiedzialności psychologów w praktyce zawodowej	57
2.1.1. Odpowiedzialność karna	57

2.1.2.	Odpowiedzialność cywilna	59
2.1.3.	Odpowiedzialność dyscyplinarna	60
2.2.	Prawa klienta/pacjenta w kontekście odpowiedzialności zawodowej psychologa	66
3.	Źródła zasad etycznych w zawodzie psychologa	71
3.1.	Etyka filozoficzna a etyka stosowana	71
3.2.	Kodeksy etyki różnych zawodów	75
3.3.	Etyka zawodowa w zawodzie psychologa	77
3.3.1.	Kodeks Etyczno-Zawodowy Psychologa Polskiego Towarzystwa Psychologicznego	78
3.3.2.	Zasady etyczne psychologa i kodeks postępowania Amerykańskiego Towarzystwa Psychologicznego	80
3.4.	Zasady etyczne a regulacje prawne	81
3.4.1.	Konflikt zasad etycznych i przepisów prawa	82
3.4.2.	Konflikt zasad etycznych i wymogów organizacji	82
3.4.3.	Absolutny zakaz łamania praw człowieka	83
3.5.	Kontrowersje wokół kodeksów etyki	83
3.6.	Jak rozstrzygać wątpliwości etyczne?	85
4.	Podstawowe zasady etyczne w pracy psychologa	89
4.1.	Zasada A: Działanie dla dobra i nieszkodzenie	91
4.2.	Zasada B: Wierność i odpowiedzialność	94
4.3.	Zasada C: Uczciwość i prawość	115
4.4.	Zasada D: Sprawiedliwość	117
4.5.	Zasada E: Szacunek dla ludzkich praw i ludzkiej godności ...	118
5.	Tajemnica zawodowa	125
5.1.	Pojęcie tajemnicy zawodowej	125
5.2.	Tajemnica w zawodzie psychologa – podstawy prawne	126
5.3.	Jak długo obowiązuje tajemnica zawodowa?	127
5.4.	Ograniczenia tajemnicy zawodowej w przypadku zagrożenia życia lub zdrowia	128
5.5.	Tajemnica zawodowa a obowiązki społeczne i prawne obywateli	130
5.5.1.	Poufność w kontekście informacji o przestępstwach ..	130
5.5.2.	Możliwość zwolnienia z tajemnicy zawodowej w procesie karnym	132
5.5.3.	Obowiązek dochowania tajemnicy w sądowym postępowaniu cywilnym lub rodzinnym	134

5.5.4.	Obszary wymagające dopracowania standardów: ofiary przemocy	135
5.6.	Poufność w kontekście pacjentów z zaburzeniami psychicznymi	140
5.7.	Zagrożenie poufności w kontekście terapii grupowej lub terapii par oraz w usługach na odległość	141
5.8.	Ograniczenia poufności w usługach na zlecenie strony trzeciej	142
5.9.	Tajemnica w pracy biegłego sądowego	142
5.10.	Ujawnienie informacji w celach dydaktycznych	144
5.11.	Ujawnienie informacji w celu uzyskania konsultacji	145
5.12.	Ujawnienie informacji poufnej na życzenie klienta	145
5.13.	Dokumentacja: poufność, czas i sposób przechowywania ...	146
5.13.1.	Regulacje prawne związane z dokumentacją w Polsce	146
5.13.2.	Dokumentacja medyczna i dokumentacja psychologiczna w kontekście świadczeń medycznych	156
5.13.3.	Rodzaje dokumentacji psychologicznej i jej zabezpieczenie	158
5.13.4.	Sposób przechowywania dokumentacji psychologicznej	165
5.13.5.	Okres przechowywania dokumentacji psychologicznej	166
6.	Świadoma zgoda na usługę psychologiczną	173
6.1.	Prawo klienta do dobrowolnego i świadomego korzystania z usług psychologicznych	173
6.1.1.	Zgoda na przetwarzanie danych osobowych	174
6.1.2.	Zgoda na usługę psychologiczną osób z ograniczoną zdolnością do czynności prawnych	174
6.1.3.	Usługa psychologiczna bez zgody	175
6.2.	Informacje niezbędne do podjęcia świadomej zgody	181
6.2.1.	Rzetelna informacja o kwalifikacjach psychologa ...	182
6.2.2.	Rzetelna informacja o metodzie pracy i jej alternatywach	182
6.2.3.	Rzetelna informacja o poufności i jej ograniczeniach	183
6.2.4.	Uzgodnienie celu, zakresu i sposobu realizacji usługi	183
6.2.5.	Rzetelna informacja o prawach klienta	184

6.3.	Uzgodnienie praktycznych aspektów usługi	186
6.3.1.	Konflikt interesów i różnorodność ról	186
6.3.2.	Odpłatność	186
6.3.3.	Wymiar czasowy	187
7.	Standardy etyczne w diagnozie psychologicznej	189
7.1.	Opinia psychologiczna na podstawie badania diagnostycznego	189
7.2.	Zasady ogólne etycznego postępowania diagnostycznego	190
7.3.	Podmiotowe traktowanie klienta	190
7.3.1.	Minimalizacja wtargnięcia	191
7.3.2.	Diagnoza a badania naukowe	191
7.4.	Zapewnienie optymalnego funkcjonowania klienta	192
7.5.	Dobór narzędzi diagnostycznych	193
7.5.1.	Odpowiedzialne rozróżnienie między diagnozą psycho- logiczną a badaniem testowym	193
7.5.2.	Kontrowersje wokół technik projekcyjnych	195
7.5.3.	Prawo do stosowania narzędzia diagnostycznego	196
7.5.4.	Kwalifikacje użytkownika narzędzi diagnostycznych ..	198
7.6.	Przedstawienie wniosków diagnostycznych	199
7.6.1.	Pisemna opinia, orzeczenie, raport	200
7.6.2.	Ustna informacja zwrotna	201
7.7.	Przechowywanie dokumentacji	202
7.8.	Diagnoza grup szczególnych (niepełnosprawność, obca kultu- ra/obcy język)	203
7.8.1.	Bariera językowa	203
7.8.2.	Bariera kulturowa	205
7.8.3.	Modyfikacja procedury i niedostosowanie prób norma- lizacyjnych	206
8.	Standardy etyczne w pomocy psychologicznej	213
8.1.	Kwalifikacje do udzielania pomocy psychologicznej	214
8.1.1.	Kontekst prawny	215
8.2.	Pomoc psychologiczna a autonomia i integralność klienta	215
8.3.	Zawarcie kontraktu na pomoc psychologiczną	217
8.4.	Terapia dla rodzin lub grup	218
8.5.	Terapia dla osób znajdujących się już pod opieką psychologa	219
8.6.	Przerwanie terapii	220
8.7.	Zakończenie terapii	220

9. Usługi psychologiczne na zlecenie strony trzeciej – problem dobrowolności, podmiotowości i poufności	223
9.1. Diagnoza psychologiczna w procesie ubiegania się o pracę	226
9.2. Prawnie wymagana ocena psychologiczna w celu określenia zdolności do wykonywania zawodu lub funkcji	227
9.3. Pobór do wojska	227
9.4. Usługa psychologiczna na zlecenie pracodawcy	228
9.5. Przymusowe badanie psychologiczne na zlecenie wymiaru sprawiedliwości	229
9.6. Dokumentacja psychologiczna w systemie oświaty	230
10. Przeciwdziałanie dyskryminacji w praktyce psychologicznej ..	233
10.1. Dyskryminacja – kontekst prawny	233
10.2. Przejawy dyskryminacji w praktyce psychologicznej	236
10.2.1. Odmowa świadczenia	236
10.2.2. Niezróżnicowane postrzeganie osób należących do mniejszości	241
10.2.3. Niedostosowanie świadczenia do specyficznych potrzeb osób należących do mniejszości	241
10.2.4. Nieuwzględnianie zagrożenia stereotypem	242
10.2.5. Przeżywanie negatywnych uczuć	244
10.3. Dyskryminacja wynikająca z ograniczeń kompetencji psychologów	244
10.3.1. Ograniczenia kompetencji w usługach dla klientów z zaburzeniami somatycznymi	245
10.3.2. Ograniczenia kompetencji w usługach dla klientów z grup mniejszościowych	247
10.4. Dyskryminacja wynikająca z uprzedzeń żywionych przez psychologa	248
10.4.1. Obowiązek eliminowania uprzedzeń	249
10.4.2. Zalecenia dla psychologów świadczących usługi populacjom zróżnicowanym etnicznie, językowo, kulturowo i seksualnie	255
11. Standardy etyczne w usługach psychologicznych na odległość ..	263
11.1. Czy możliwa jest etyczna usługa psychologiczna na odległość?	263
11.2. Opracowania dotyczące zasad etycznych w usługach na odległość	264
11.3. Zalety kontaktu psychologicznego na odległość	265

11.4.	Zagrożenia dla praw klienta w usługach na odległość	266
11.4.1.	Poufność w usługach na odległość	266
11.4.2.	Sytuacja kryzysowa w usługach na odległość	267
11.4.3.	Świadoma zgoda w usługach na odległość	269
11.4.4.	Wyznaczanie granic	269
11.5.	Specyfika telepsychoterapii	270
11.6.	Diagnoza psychologiczna przez internet	271
11.6.1.	Zalety i ograniczenia	271
11.6.2.	Testy do samodzielnego rozwiązywania w celu rozwoju osobistego i pogłębienia samoświadomości vs. diagnoza psychologiczna	272
11.7.	Bezpieczeństwo narzędzi diagnostycznych w internecie ...	278
12.	Usługi psychologiczne na rzecz dzieci	281
12.1.	Zgoda na usługę psychologiczną wobec dzieci	282
12.1.1.	Władza rodzicielska – aspekt prawny	282
12.1.2.	Wyrażenie zgody na usługę psychologiczną wobec dziecka – kwestie prawne	284
12.1.3.	Zgoda na usługę psychologiczną na terenie instytucji, pod której opieką znajduje się dziecko	284
12.1.4.	Kontrowersje wokół minimalnego wieku dla wyrażenia świadomej zgody – regulacje w kodeksie cywilnym	286
12.1.5.	Kontrowersje wokół minimalnego wieku dla wyrażenia świadomej zgody – jak kwestia zgody dziecka jest regulowana w zawodzie lekarza	287
12.1.6.	Wyrażenie przyzwolenia na usługę psychologiczną przez dziecko	289
12.2.	Odpowiedzialność za samopoczucie dziecka w trakcie kontaktu	294
12.2.1.	Obecność osoby bliskiej	294
12.3.	Poszanowanie podmiotowości dziecka	296
12.3.1.	Poszanowanie podmiotowości dziecka a wywiad z rodzicami	296
12.3.2.	Poszanowanie podmiotowości dziecka a udzielanie informacji zwrotnych	296
12.3.3.	Zdefiniowanie obszaru świadczenia i minimalizacja wtargnięcia	297
12.4.	Dylemat klient-dziecko czy klient-rodzic	298

12.5.	Zasada poufności i jej ograniczenia w usługach wobec dzieci	300
12.6.	Dziecko w badaniach naukowych	302
12.6.1.	Dobrowolność udziału dzieci w psychologicznych badaniach naukowych	302
12.6.2.	Czy badania naukowe z udziałem dzieci są konieczne?	302
13.	Zasady etyki w naukowych badaniach psychologicznych	307
13.1.	Prawne aspekty przestrzegania zasad etyki w psychologicznych badaniach naukowych	308
13.1.1.	Regulacja badań biomedycznych	308
13.1.2.	Regulacje w badaniach naukowych z udziałem ludzi w innych krajach	312
13.1.3.	Regulacje w badaniach naukowych z udziałem zwierząt. Zasady humanitarnej opieki i wykorzystania zwierząt w badaniach	314
13.1.4.	Polskie regulacje w psychologicznych badaniach naukowych z udziałem ludzi	316
13.2.	Świadoma zgoda na udział w badaniu	317
13.2.1.	Regulacje prawne dotyczące przetwarzania wrażliwych danych osobowych	320
13.2.2.	Świadoma zgoda na rejestrację głosu i wizerunku	321
13.2.3.	Zgoda na ujawnienie dodatkowych informacji ..	322
13.2.4.	Zgoda na udział w badaniach osób bez zdolności lub z ograniczoną zdolnością do czynności prawnych	322
13.2.5.	Odstąpienie od świadomej zgody w badaniach naukowych	323
13.3.	Poufność informacji w badaniach naukowych	324
13.3.1.	Przechowywanie danych	324
13.3.2.	Ujawnienie osobie badanej wrażliwych danych z badania naukowego	325
13.4.	Zgoda instytucji	327
13.5.	Udział w badaniu osób podległych (klient/pacjent, student) ..	328
13.6.	Problemy związane z wykluczaniem osób z badań	328
13.7.	Wynagrodzenie za udział w badaniach	329
13.8.	Procedury maskujące	330

13.8.1.	Procedura odkłamania	331
13.8.2.	Odstąpienie od procedury odkłamania	332
13.9.	Minimalizowanie szkód	332
13.10.	Badanie naukowe weryfikujące skuteczność terapii	333
13.11.	Badania naukowe przez internet	334
13.11.1.	Poufność w badaniach internetowych	334
13.11.2.	Problem świadomej zgody w badaniach internetowych	335
13.11.3.	Maskowanie, odkłamanie i dyskomfort w badaniach internetowych	335
14.	Zasady etycznego postępowania podczas rozpowszechniania wyników badań, wiedzy psychologicznej i popularyzacji	343
14.1.	Rozpowszechnianie wyników badań naukowych i wiedzy naukowej	343
14.1.1.	Plagiatorstwo	344
14.1.2.	Zasady powoływania się na literaturę cytowaną ..	347
14.1.3.	Zasady cytowania i parafrazowania	347
14.1.4.	Zgoda na reprodukcję	349
14.2.	Autorstwo publikacji	350
14.3.	Powtórna publikacja danych	351
14.4.	Udostępnianie danych do weryfikacji	352
14.5.	Recenzja naukowa	352
14.6.	Unikanie konfliktu interesów	352